

חנה סנש 1921-1944

- 17.7.21 - נולדה בבודפשט וגדלה בבית יהודי ליברלי.
- 1939 - עולה לארץ ולומדת בבית הספר החקלאי לבנות בנהלל של חנה מייזל.
- 1941 מצטרפת לגרעין המייסד של קיבוץ שדות ים על חופי קיסריה.
- 1943 - מתנדבת לצבא הבריטי במטרה לצנוח אל מעבר לקווי האויב הנאצי כדי לנסות וליצור קשר עם יהדות הונגריה
- 15.3.1944 - חנה הוצתה עם חלק מחבריה בגבול קרואטיה הונגריה
- 6.1944 - חנה חוצה את הגבול להונגריה ונתפסת על ידי חיילים הונגרים ונלקחת לכלא ושם היא עוברת עינויים קשים
- 7.11.1944 - חנה מוצאת להורג על ידי הונגרים הפשיסטיים לאחר משפט ללא גזר דין, באשמה בבגידה במולדת הגרמנית.
- 1950 - עצמותיה של חנה סנש מועלות לארץ ונטמנות בחלקת צנחני היישוב בבית העלמין הצבאי בהר הרצל.

תפילת האדם

שבת זיכרון לחנה סנש במלא 70 שנה להירצחה

"במשחק נועז עלי מספר עמדותי, הקביה כרכרה-הפסדתי"

כך כותבת חנה סנש ב- 20.6.1944 בתאה בכלא בהונגריה. זהו שירה האחרון והוא מבטא את התחושה המורכבת של ניצחון והפסד מעורבבים זה בזה, במשחק הקובייה היא לכאורה מפסידה אך במשחק הנועז של אומץ ומסירות היא עומדת איתנה... חייה של חנה סנש נגדעו והיא רק בת 23, צעירה תוססת ואוהבת חיים, שאינה רוצה למות.

"למות צעירה, למות לא לא רציתי", אך היא אינה מהססת לתת את חיה עבור אהבת המולדת והאנשים שסביבה: "אך אם נגזר עלי לחיות היום בשפך הדם, בהרס האיום, אגיד: ברוך השם בעד הזכות לחיות, ובוא תבוא השעה למות, על אדמתך - ארצי, מולדתי"

לאחר מותה, הפכה דמותה של חנה סנש לדמות מופת וגבורה של היישוב הארץ ישראלי ושל מפעל התחיה הציוני. במהלך ערכי וחינוכי זה ניתן ביטוי מועט לעולמה הרוחני והאמוני, ולזיקתה העמוקה ליהדות, לערכיה המוסריים, ולשפת התפילה. אישיותה של חנה סנש, כפי שמשקפת ביומנה ובשירה, הייתה אישיות קורנת, פיוטית, מחפשת אהבה וקשר עם הזולת ועם האל, עם האדמה והמים עם החברה היהודית מן העבר האחד, ועם החברה הכללית מהעבר השני.

זכות יוסניה ושיריה נחשף לעינינו עולמה העשיר והמרגש, המעניק עומק חדש לבחירתה לעלות לארץ ישראל כמעשה של המשך והתפתחות אישית ורוחנית, ולא כמעשה של מרד. עולם זה, המשמש גם כרקע להכרעתה לצאת אל השליחות ממנה לא שבה, הופך את דמותה את יצירתה למקור השראה גם בימינו ולבני דורנו.

למות?

למות צעירה, למות,
לא, לא רציתי.
לא, לא רציתי.

אהבתי את השמש החמה,
האור, השיר, ניצוץ של זוג עיניך.
ולא רציתי הרס מלחמה.
לא, לא רציתי.
לא, לא רציתי.

אך אם נגזר עלי לחיות היום,
בשפך דם, בהרס האיום,
אגיד: "ברוך השם ובעד הזכות,
לחיות וברא תבוא שעה למות,
על אדמתך, ארצי, מולדתי".

”החיים מרפרפים בסימן שאלה”

ביומניה חנה חושפת בעינינו את ההתלבטויות של נערה יהודיה שאינה מקבלת כמעט שום הנחת יסוד או חוויה ללא חיפוש עמוק של תשובות בעלות משמעות אותנטית, ואישית. דרך שאלותיה, אנחנו מגלים ביטוי לשאלות של אמונה, של משמעות הזהות היהודית בעידן בו היא חיה, של הגשמה אישית מול מחויבות ציבורית, של אמונה באדם ובאלוהים, של חיפוש אחר אהבה וחברות וקרבה אנושית. השאלות שחנה שואלת הן מסוג השאלות הגדולות, המצמיחות כנפיים וחוצות דורות, שאלות שנתרו פתוחות ובעלות משמעות גם בימינו.

הורה לבת גולה

הורה רועֶשֶׁת, גועֶשֶׁת, סועֶרֶת,
פורֶצֶת, בועֶרֶת סביבי
קֶסֶם שֶׁל קֶצֶב מְגִיל וּמְעַצֵּב
מוֹשָׁקֶת גופי וְלִבִּי.

הַרְגֵל צועֶדֶת, הַשְׁכֵּם רועֵד,
הַשִּׁיר מְתַלַּקֶת, הַזְמַר לוחֵט
רְקוּד וְשִׁירָה, תְּפִלָּה בְּלִי מְלָה
אֶל אֵל הַעֲתִיד, אֶל אֵל יְצִירָה.

וּלְפֶתַע דְּמוּת מְרַחֶפֶת לְנֶגֶד עֵינַי
זְרוּעֵי הַתְּחַמְקָה מִחִבּוּק תְּחַבְרִי
לִבִּי מִתְנַפֵּר לְשִׁירָה הַגּוֹעֶשֶׁת
קְרוֹבָה וְרַחוקָה אֶת פְּלִי הִיא כּוֹבֶשֶׁת.

עֵינַיִם קְחִלּוֹת
מִבֶּט כֹּה שׂוֹאֵל

שְׂתִיקָה עֲצוּבָה וּפֶה עֶקְשָׁנִי,
גּוֹבֵר בִּי הַשְׁקֵט
נְשִׂיִתִי עוֹמֶדֶת
בֵּין מִיָּה, בּוֹדְדָה, הִיא וְאֲנִי

שערי מסורת והתחדשות

”צריך להיות תיקון מלא של ההלכות היהודיות”

חנה סנש גדלה בהונגריה במשפחה יהודית שאינה מקיימת מצוות, אך נטועה עמוק בתוך החברה היהודית. חנה ומשפחתה מתפללים בבית הכנסת הנאולוגי בבודפשט (זרם ביהדות הונגריה שהיה קרוב בתפיסותיו ליהדות הרפורמית וליהדות הקונסרבטיבית), וביומניה היא מרבה לכתוב על חוויותיה מבית הכנסת. חנה סנש מתחנכת אמנם בבית ספר פרטי פרוטסטנטי, בו היא חווה חוויות של הצטיינות ומנהיגות בצד חוויות של אפליה וזרות, אולם במקביל היא משתתפת בשעורי דת יהודיים ונוטלת חלק באירועים קהילתיים רבים בבית הכנסת ומחוצה לו. ביומניה משנות הנעורים מתגלה העומק של זהותה היהודית, ושל המחויבות העמוקה המתפתחת בה לטיפוחה של זהות זו, תוך עמידה בוגרת ובשלה על הצורך בהתחדשות והתאמתה למציאות החיים בימיה. ביומניה חנה מתארת את ההשפעה העמוקה של המורים שלה לדת, וכיצד הם נוטעים בה אהבה עמוקה לעולם היהדות, היא משתפת במחשבותיה בעקבות קריאה בספריו של הפילוסוף מרטין בובר, המשפיע עליה רבות. יומניה גדושים בחוויות והרהורים אודות החגים השונים, והדרך הנכונה עבורה לצייןם, בעודה בהונגריה ולאחר עלייתה. בכתביה על אודות נושאים אלו מתבלט הדגש שהיא מבקשת לשים על גילוי המוסר כעיקרה של היהדות, ועל הדחייה המוחלטת של אפשרות ההתבוללות.

בכלא

אחד - שניים - שלושה ... שמונה האורך,
שני צעדים הוא רוחב הצלע -
החיים מרפרפים בסימן שאלה.
אחד - שניים - שלושה... אולי עוד שבוע.
או סוף הירח ימצאני פה עדיין.

אך ממעל לראשי - האין.
כעת בחודש יולי בת כ"ג אהי...
במשחק נועז עלי מספר עמדותי.
הקובייה כרכה.
הפסדתי.

21.9.1940, נס ציונה

”המאמינה אני באלוהים? אני יודעת. אלוהים שלי מורכב מאוד. הוא יותר סמל וביטוי לכוחות מוסריים הקיימים בעיני. אני מאמינה למרות הכל, שהעולם נברא למען הטוב, ואין רע בעולם שלא יבצבץ בו שמץ של אור, של טוב. מלים, כל אלה מלים. החיים ידברו, החיים יעידו. אני יודעת שדברי הם דברי אדם אשר הכיר מעט מאוד מהסבל והרע אשר בעולם. הדרך עודנה לפני.”

• השיר ”הורה לבת גולה” שכתבה חנה סנש, הולחן בשנת 2013 על ידי נורית הירש. השיר עצמו פורסם כבר בסוף שנות ה-40 של המאה הקודמת עם שאר שיריה של חנה.

• השיר ”בכלא”, היה שירה האחרון שכתב בעת שהותה בכלא, 20.6.44.

פעמים רבות ביומנה חנה משתפת בקשיים שלה עם חווית בית הכנסת, כמקום המקשה עליה את תחושת החיבור האמיתי לאלוהים, היא תוהה על המקום של בית הכנסת בחייה, ועל המשמעות של בית הכנסת עבור החברה החילונית בה היא חיה. עבור חנה הגדלה בהונגריה, לבית הכנסת היה מקום מרכזי בחייה היהודים, אולם בהגיעה לישראל, כרבים מחבריה החלוצים, בית הכנסת אינו מקום משמעותי יותר, וחנה תוהה על כך, ומתמודדת עם תופעת איבוד זהות היהודית בקרב החברה החלוצית, ומזהה את הצורך העמוק לפתח זהות יהודית שתתאים לרוח הדרו הציוני החדש. בכתיבתה מטריחה חנה שנות דור תופעות ותהליכים המכים שורשים בחברה הישראלית בימינו.

15.5.1937

... אבל בשום פנים לא הייתי מסוגלת להתנצר, לא רק בגללי אלא גם בגלל ילדי. לא הייתי יכולה להביאם לידי מצב מחפיר כזה שבו יצטרכו להתכחש למקורם ולהתבייש בו. לא הייתי יכולה גם לגזול מהם את האמונה, אשר הורים משומדים אינם יכולים לתת להם. לדת, לדעתה, ערך רב בחיים, ומגוחכת הדעה המקובלת כיום שהאמונה היא משענת לחלש בלבד...

5.9.1937

"יראש השנה פיקפקתי אם לכתוב היום אבל לדעתי אין להקפיד על איסורים כאלה. האמונה במובנה הנעלה יש לה תוכן וצורה אחרים לגמרי"

11.10.39

ערב יום הכיפורים

רצוני להתוודות, לתת דין וחשבון לעצמי, לתת דין וחשבון לאלוהים, זאת אומרת למדוד את חיי ומעשי לעומת האידיאל הגבוה, הטהור ביותר אשר עומד לפני. להשוות מה שהיה צריך להיות לעומת מה שהיה. אתחיל את הוידוי בשם האנושיות. אין חטא בעולם שאינו נכנס השנה לתור העונות, שבעתיים יותר מאשר כל השנים. אין מה לענוש אותנו, כי עצד ומעש נענשים מיד. כולנו נענשים בעד חטאים שנדמה לנו שלא חטאנו אותם או נאלצנו לחטוא אותם. אינני רוצה לומר שרק יחידים הם, הדיקטטורים, אשר גרמו למלחמה נוראה זו, לשבירת הרוח, לחושך הגדול, שרק הם אחראים לכל. מי, איפוא, האשם? כל אחד ואחד לחוד? אולי לא. אבל הכל ביחד - הבנין, הסדר, המוסר הקיים - כל האנושיות כאחד. אבל דוקא אלה האשמים ביותר אינם מרגישים בזה והיהדות נשאת לבדה עם הוידוי: "חטאנו"...

18.9.1936

יום שני לראש השנה. אתמול והיום היינו בבית הכנסת. לי עצמי לא ברור עדיין מה יחסי לבית הכנסת, לדת, לאלוהים. אשר לאלוהים (הדבר החמור ביותר) הנני שקטה ביותר. אני מאמינה בו, אם כי אינני יודעת ביטוי לכך. כמו-כן ברור לי כי מכל הדתות הדת היהודית חופפת יותר את מחשבותי. ואשר לבית הכנסת - הצרה היא בזאת, שאיני מחשיבה אותו, איני מרגישה בו צורך נפשי.

30.3.41 אמי היקרה,

במכתב שכתב לי לפני זמן מה מיכאל שאל אותי שאלה שאיננה רוצה להותיר ללא תשובה. אינני רוצה לכתוב מכתב נפרד אז אני כוללת אותו במכתב זה, אמי היקרה. מיכאל היה המום מחוסר דתיותם של בני הנוער פה ושאל מדוע אבות אינם מביאים את בניהם לתפילות. אכן, השאלה מורכבת באמת; ביחוד משום שבראש-וראשונה עלי לציין כי יש כאן, כמוכן, גם שכבה אדוקה. אך נדבר על הלא-דתיים. האבות אינם יכולים בשום אופן לקחת את הילדים לבית-הכנסת, כי זהו דור, אשר דתו היחידה ואלוהיו הם העבודה, כוחו העצמי; הוא היה נתון להשפעת תנועות בלתי-דתיות באירופה, ובאורח אינסטינקטיבי דחה כל דבר אשר הזכירהו את הגלות וכן גם את הדברים החיצוניים שבדת. ייתכן שהדור הנוכחי הושפע מתנועות אתאיסטיות ואגנוסטיות באירופה ובאופן מובן השיל מעליו כל דבר אשר הזכיר לו את הגלות ואת הביטויים החיצוניים של הדת. מלבד זאת, בשל המבנה הלאומי יותר קשה לקיים פה את כל המצוות מכיוון שבגולה היה מי שלקח על עצמו את העבודה כאשר יש חגים יהודיים.

לכן אנו מאשימים את האבות בכל שהם אינם מחנכים את בניהם לחיים דתיים. אך עלי לציין שהם עצמם מרגישים בחסרונם של זה ונדמה שגם הנוער עצמו נחפש אחר הדתיות. יש תקווה שנמצא איזון בריא בין שתי קצוות המטוטלת. לעניות דעתי, אין להשאיר זאת ליד המקרה. במקום, צריך להיות תיקון מלא של ההלכות היהודיות. על מנת להשיג זאת יש למנות אדם שיש לו סמכות דתית רבה שימצא את דרך האמצע בין האורתודוקסיה לבין האתאיזם...

26.5.40

... אבל חוץ מזה עלי לכתוב שאני קוראת בספרים נהדרים: "שירי רחל", וגם בספר משל בובר: "דברים על היהדות" (בגרמנית). שניהם אומרים לי כל-כך הרבה, ומוכן מאליו מבחינות שונות. ברחל אני מרגישה הרבה, בבובר אני מבינה הרבה דברים שעד כה לא ידעתי, על היהדות ועל עצמי. במובן הזה שבובר מבין את היהדות, אני יהודיה ממש. קריאה זו גורמת לי שמחה. האם אין עלינו ליצור תמיסה מאוחדת ומרוכזת אשר תוכל לפעול בבוא זמנה - נוער עברי? גם עד עכשיו הרגשתי כי את היהדות, אבל לקבל הסברה על דברים פנימיים כאלה, זה הרבה יותר ממה שספר יכול לתת. ואני ממשיכה לקרוא בו עכשיו.

14.6.41

... גן עצי-פרי של עמים. עצים צעירים עומדים בו וגם זקנים, אצילים ופחות אצילים. הם אחרי הפריחה, אחרי הפרי; והחורף בא והם עומדים בשלכת. הגנן בא ורואה את הענפים היבשים, המתנוונים; הוא עושה את חשבון האביב וגוזם, מדלל, חזק, בלי רחמים. ובאמצע הגן עץ עתיק, עבה גזע. שרשיו וענפיו מסתעפים מתחת ועל פני כל הגן. אולם יבשים הענפים, לשד החיים אינו חודר אליהם מהקרקע. עין הגנן רואה: השרשים חסונים, הגזע בריא, אציל, הוא יתן פריו. אבל צריך לגזום אותו חזק יותר מכולם. והוא מוריד בלי היסוס בדים עבים. פצעים צהובים, טריים, נשארים בעקבות המזמרה. היוכל העץ? והנה, בחיק הבדים, ישר מהגבעול, נובט לבלוב חדש. ענף קטן, קרוב לשרשים אלה, ופקעים מלאים עוטפים בתוכם את תקות החיים החדשים. הגם אותו תגזום היד הגוזמת? האפשר ולא תכיר את החיים מתחת הקליפה האפורת? ואם תגזום - הילבלב עוד פעם גזע ישראל?

התרגום מאנגלית: לאורה אורח-ורד

הליכה לקיסריה

אלי אלי
שלא יגמר לעולם
החול והים
רשרוש של המים
ברק השמים
תפילת האדם

מדורות מלחמה

במדורות מלחמה, בדליקה בשריפה,
בימים סוערים של הדם
הנני מבעירה פנסי הקטן
לחפש, לחפש בן אדם
שלהבות השריפה מדעיכות פנסי,
אור האש מסנוור את עיני.
איך אביט, איך אראה, איך אדע, איך
אכיר
כשהוא יעמוד לפני?
תן סימן אלוהים, תן סימן על מצחי
כי באש, בדליקה ובדם
כן אכיר את הזיו הטהור, הנצחי,
את אשר חיפשתי: בן אדם.

● שירה העברי הראשון של חנה
סנש שנכתב בערב יום הכיפורים
בבית הספר החקלאי בנהלל
(11.10.1940)

תפילת האדם - מחנה לחנה נולדת שפת תפילה

מחנה אם שמואל הנביא, נלמדות הלכות התפילה, "חנה מדברת על ליבה" - חנה
המקראית מלמדת אותנו תפילת תחנון מה היא, כיצד לכוון את הלב ולפנות אל
האל ולהתפלל. כחנה המקראית גם חנה סנש העניקה, בלא יודעין, לדורות הבאים
בישראל, ששפת התפילה רחוקה מהם, את האפשרות להתפלל. שירה הידועה
"הליכה לקיסריה" (אלי אלי) הופך, לתפילה תחליפית לאלו המצויות בסידור ולעונן
של ליטורגיה ציונית-ישראלית המשלבת את מאווי של היחיד עם מאווי של הדור.

"ברק השמים - תפילת האדם" במשפט קצר ומדויק אפשרה חנה סנש לכל אדם, בישראל
ובתפוצות, לכוון ליבו אל השמים, גם אם אינו יודע אל מי ואל מה הוא מתפלל.

27.6.40

בשבת, השכם בבוקר, עליתי על
ההרים מול כפר גלעדי. סביבה נפלאה.
וברעננות הבוקר הנפלא הבינתי למה
קיבל משה את התורה על ההר.
רק בהרים אפשר לקבל פקודה מלמעלה,
כשרואים כמה קטון האדם, ובכל
זאת מרגישים את הביטחון בקירבת
האלוהים.
על ההר מתרחב האופק בכל המובנים,
ומבינים את סדר העולם. בהרים יכולים
להאמין וצריך להאמין. בהרים עולה
השאלה מאלוהים: את מי אשלח? - שלח
אותי! לשרת את הטוב והיפה. - האוכל?

שערי מולדת ושליחות

בדרך

קול קרא והלכתי,
הלכתי כי קרא הקול.
הלכתי לבל אפול.
אך על פרשת דרכים
סתמתי אזני בלובן הקר
ובכיתי,
כי אבדתי דבר.

12.1942 ים קיסריה

בהיותה בת 17 מתגבשת אצל חנה סנש זהות ציונית עמוקה. אולם בניגוד
לרבים מבני דורה היא אינה מפרידה זהות זו מזהותה היהודית הרוחנית הכוללת.
להפך היא רואה בה הגשמה מלאה ומתבקשת של יהדותה. היא מחליטה
לעלות לארץ, תוך לבטים קשים על הותרת אמה לבדה. בארץ, בלימודי
החקלאות בנהלל ובקבוצת "שדות ים", היא סופגת את נופי הארץ, שפתה
והליכותיה, רוכשת את "דת העבודה", ולומדת את סודם, קסמם ומורכבותם
של חיי הקבוצה. בכל מעשיה ולבטיה חדורה חנה בתחושת שליחות עמוקה
למשפחתה, לקהילתה ולעמה. תחושה זו היא המפעמת בה גם בצאתה
לשליחותה.

שיר לגליל

הריך גליל, ככל ההרים.
צהוב וירוק וסלעים וכרים.
מבין צלעותיך הצל הקל.
אולם ההרים - עוד לא זה הגליל.

וגם שדמותיך, ככול השדות.
בחק אדמתם צפונים הסודות
של לחם לבן, של הפרי האציל.
אולם השדות - עוד לא זה הגליל.

וכן גם בניך, ככל אנשים.
ימי העמל ארכים וקשים.
חרתו חריצים עמוקים על פנים.
אולם הגליל - לא הוא הבנים

על פני ההרים ובלב הבנים
קסם זיכרון מאלפי השנים
הוא הבוכה בצלילי החליל
הוא הגליל.

\ נהלל 29.5.1941

בדפסט 27.10.1938

אינני זוכרת אם ספרתי כבר שאני ציונית. מלה זו אומרת הרבה מאוד.
אומר בקיצור מה משמעותה בשבילי: אני מרגישה שעכשיו אני יהודיה
בעלת הכרה, ובכל מעודי, אני מתגאה ביהדותי ומטרת לי לעלות לארץ
ישראל ולהשתתף בבנינה.
נקל להבין שרעיון זה לא נולד בן לילה. לפני שלש שנים, כאשר שמעתי
בפעם הראשונה על הציונות, התנגדתי לה בכל כוחי. אבל המאורעות
והתקופה בה אנו חיים קרבו אותי בינתיים לרעיון זה. כמה שמחה אני
שהגעתי אליו. עכשיו חשה אני קרקע מתחת לרגלי ורואה לפני מטרה אשר
כדאי לעמול למענה. אתחיל ללמוד עברית, אבקר בחוג העוסק בכך -
במלה אחת רוצה אני לפעול במרץ.
השתיתי לגמרי וכה טוב לי ככה. האמונה נחוצה מאוד לאדם וחשוב
שתיה לו הרגשה שחיינו אינם מיותרים, אינם חולפים לריק, שהוא ממלא
תפקיד. את כל אלו נותנת לי הציונות. ולא אכפת לי שאני שומעת הרבה
דעות מנוגדות. העיקר בשבילי שאני מאמינה בהגשמת הציונות. הכרתי
הברורה היא כי זהו הפתרון היחיד של הבעיה היהודית וכי המפעל הנהדר
בארץ ישראל הולך ומוקם על יסוד איתן. אני יודעת שיהיה קשה אבל הכל
כדאי.

שערי האהבה

לו פגשתי אדם

לו פגשתי אדם המבין את הכל -
בלי מילים ובלי חקר,
בלי וידוי ובלי שקר,
בלי לשאול.
אפרוש לפניו כמפה לבנה
את הלב והנפש, -

הזהב והרפש
והוא יבין רב הבנה.
וכשדדתי הלב,
כשהכל הרקתי ומסרתי,
לא ארגיש צער וכאב,
אדע כי התעשרתי

\ גבעות זייד 14.8.1942

עולמה של נערה המחפשת קרבה

ומבעד לנפש היהודית והציונית של חנה, חדרת השליחות, בעלת עומק המחשבה
והאחריות העצומה שהיא נוטלת על עצמה, מתגלה ביומניה גם דבר היותר נערה
המחפשת אחר אהבה ואינטימיות; המתנגעת נענועים עזים לאמה ולאחיה; המבקשת
למצוא נפשות שיבינו את ליבה. חנה סנש אינה גיבורה חסרת צרכים אישיים, חולשות
וקשיים. היא מרבה לבטא בכתביה את רגעי החולשה, הפחד והבדידות, ואולי דווקא
חנה האנושית המתגלה לנו מן הכתבים מעצימה את גדולת הנפש, ועצמתה של נערה
צעירה זו, שהייתה כה רכה בשנים וכה עזה באישיותה.

12.4.1941

זקוקה אני לאנשים, לא סתם חתיכות בשר, אנשים קרובים לי במחשבה,
ברגש. אפילו לא "אנשים", איש אחד. אני מפחדת שיש בתוכי איזה
טרמוסטט נסתר, אשר אינו מניח לי להתחמם ולהתקרר יותר מידי.
והטמפרטורה החד גונית הזאת מולידה את האפרוחים, מגדלת את
העוברים בביצה - אבל הורגת את האדם הצעיר.

למה אני בודדה כל כך?

תפילת האדם - שערי תפילה וזיכרון

יש כוכבים שאורם מגיע ארצה
רק כאשר הם עצמם אבדו ואינם,
יש אנשים שזיו זיכרם מאיר
רק כאשר הם אינם יותר בתוכנו,
אורות אלה - המבהיקים בחשכת
הלילה
הם שמראים לאדם את הדרך.

\ חנה סנש

לציונה של שבת "תפילת האדם" לפני הדלקת נרות השבת:

אֲשֶׁרִי הַגְּפֹרוּר שְׁנִשְׁרָף וְהַצִּית לְהַבּוֹת,
אֲשֶׁרִי הַלְהָבָה שְׂבַעְעָה בְּסִתְרֵי לְבָבוֹת.
אֲשֶׁרִי הַלְבָבוֹת שֶׁיִדְעוּ לְחַדּוֹל בְּכַבּוֹד...
אֲשֶׁרִי הַגְּפֹרוּר שְׁנִשְׁרָף וְהַצִּית לְהַבּוֹת.

• שיר זה נכתב על ידי חנה סנש ב-2 מאי 1944 בזמן השליחות באירופה והופקד בידי חברה לקבוצת הצנחנים ששב לארץ לאחר המלחמה

לפני אמירת הקדיש:

יִזְכֹּר אֱלֹהִים ויזכר עם ישראל אֶת בְּנָיו וּבְנוֹתָיו הַנְּאֻמָּנִים
וְהָאֲמִיצִים, צִנְחָנֵי הַיִּשׁוּב הָעֵבְרִי בַּמִּלְחָמָה הָעוֹלָם הַשְּׁנִייה,
אֲשֶׁר חָרְפוּ נַפְשָׁם לַמַּעַן עִמָּם וּלְמַעַן נִיֻּצְחוּן הַטּוֹב עַל הָרָע, גְּצָחוּן
הָאֲמִתָּה עַל הַשְּׁקָר, גְּצָחוּן הַחֹפֶשׁ עַל הַשְּׁעָבוּד. הַנְּאֻהָבִים וְהַנְּעִימִים
בְּחַיֵּיהֶם, וּבְמוֹתָם לֹא נִפְרְדוּ: יחד עם כל בית ישראל נזכר את:

- חנה סנש
- חביבה רייק
- אנצ'ו סרני
- פרץ גולדשטיין
- אבא ברדיצ'ב
- צבי בן יעקב
- רפאל רייס.
- ה' יקום דמם.

יִזְכֹּר יִשְׂרָאֵל וְיִתְבַּרַךְ בְּזִרְעוֹ וְיִאָּבֵל עַל זֵיו הָעֲלוּמִים וְעַל חֲמַת
הַגְּבוּרָה וְעַל קִדְשֵׁי הַרְצוֹן וּמְסִירוֹת הַנֶּפֶשׁ אֲשֶׁר נִסְפוּ בַּמַּעֲרָכָה
הַכְּבֵדָה: יְהִי גְבוּרֵי מַעֲרֻכּוֹת יִשְׂרָאֵל חַתּוּמִּים בְּלֵב יִשְׂרָאֵל לְדוֹר לְדוֹר.
וְנֹאמַר: אָמֵן: